

УДК 349.3 364-262-053.2 (477)

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ПРОЖИТКОВОГО МІНІМУМУ ДЛЯ ДІТЕЙ

Тарасенко В.С., к. ю. н.,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена дослідженню порядку встановлення прожиткового мінімуму для дітей віком до 6 років і дітей віком від 6 до 18 років, аналізу чинного законодавства в цій сфері.

Ключові слова: прожитковий мінімум, набори продуктів харчування, набори непродовольчих товарів і набори послуг, діти віком до 6 років, діти віком від 6 до 18 років.

Статья посвящена исследованию порядка определения размера прожиточного минимума для детей в возрасте до 6 лет и детей в возрасте от 6 до 18 лет, анализу действующего законодательства в данной сфере.

Ключевые слова: прожиточный минимум, наборы продуктов питания, наборы непродовольственных товаров и наборы услуг, дети в возрасте до 6 лет, дети в возрасте от 6 до 18 лет.

Tarasenko V.S. CERTAIN PECULIARITIES OF MINIMUM SUBSISTENCE LEVEL FOR CHILDREN

The article is devoted to the procedure of determining the amount of minimum subsistence level for children aged up to 6 years and for children at the ages from 6 to 18 years, analysis of current legislation in the given sphere.

Key words: minimum subsistence level, food packages, non-food packages and service packages, children at the age of up to 6 years, children at the ages from 6 to 18 years.

Постановка проблеми. В умовах економічної кризи та зростання рівня бідності серед населення визначення реального прожиткового мінімуму для різних груп населення отримує все більшу актуальність.

Ступінь розробленості проблеми. Прожитковий мінімум і питання, пов'язані із його визначенням, досліджували протягом тривалого часу різні науковці, серед яких В. Бурак, В. Вітер, Н. Болотіна, Л. Денісова, Н. Дмитренко, О. Любіч, М. Папієв, С. Прилипко, І. Сирота, Б. Сташків, М. Шаповал, Ю. Харазішвілі та інші.

Однак у правовій науці бракує комплексних наукових досліджень щодо встановлення соціальних стандартів, визначення й використання на практиці такого показника, як прожитковий мінімум для різних груп населення, що призводить до наявності проблем під час його застосування. В умовах фінансово-економічної кризи в нашій країні особливою гостротою для суспільства набуває проблема дослідження державних соціальних стандартів, процедура їх встановлення з урахуванням реальних потреб сучасної людини.

Метою статті є дослідження порядку встановлення прожиткового мінімуму для дітей різних вікових категорій – до 6 років і від 6 до 18 років – з урахуванням їхніх особистих потреб; аналіз чинного законодавства в зазначеній сфері, а також вироблення пропозицій щодо вдосконалення цієї процедури.

Виклад основного матеріалу. Прожитковий мінімум визначається законом як вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження її здоров'я набору продуктів харчування (далі – набір продуктів харчування), а також мінімального набору непродовольчих товарів (далі – набір непродовольчих товарів) і мінімального набору послуг (далі – набір послуг), необхідних для задоволення основних

соціальних і культурних потреб особистості [1, ст. 1].

Отже, прожитковий мінімум є базовим державним соціальним стандартом, який покладається в основу загальної оцінки рівня життя в Україні, визначення критеріїв бідності. На підставі цього соціального стандарту формуються основні державні соціальні гарантії – розмір мінімальної заробітної плати й мінімальної пенсії за віком, визначаються розміри державних соціальних допомог, стипендій, а також інших соціальних виплат.

Для розрахунків прожиткового мінімуму використовується Методика визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які належать до основних соціальних і демографічних груп населення, затверджена наказом Мінпраці, Мінекономіки, Держкомстату від 17 травня 2000 р. №109/95/157, виходячи із середніх цін, що склалися за відповідний місяць, з урахуванням показника індексу споживчих цін [2].

Прожитковий мінімум визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу, а також окремо для тих, хто належить до основних соціальних і демографічних груп населення: дітей віком до 6 років; дітей віком від 6 до 18 років; працездатних осіб; осіб, які втратили працездатність.

Нормативний метод визначення прожиткового мінімуму базується на науково обґрунтованих нормах споживання товарів і послуг і повинен відповідати міжнародній практиці визначення таких показників.

Визначення величини прожиткового мінімуму є важливим інструментом державного регулювання та планування доходів населення.

Передумовою визначення розміру прожиткового мінімуму є проведення науково-громадської експертизи сформованих набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг, яка полягає у визначенні за участі соціальних партнерів

наукової обґрунтованості норм і нормативів споживання, належного дотримання принципів формування цих наборів.

Чинні набори продуктів харчування, набори непродовольчих товарів і набори послуг для основних соціальних і демографічних груп населення були затверджені Кабінетом Міністрів України 14 квітня 2000 р. й повинні переглядатися не рідше ніж один раз на п'ять років [3]. Однак Міністерство фінансів України констатувало, що з 2000 р. і до 2015 р. проводило роботу щодо перегляду «споживчого кошика». З метою оновлення наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг у 2005 р. була проведена відповідна робота й прийнятий проект нової постанови «Про затвердження наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів та послуг для основних соціальних і демографічних груп населення», розроблений на підставі рішення експертної комісії. Цей проект був розглянутий Кабінетом Міністрів України в лютому 2006 р., але постанова так і не була прийнята.

У 2011 р. за результатами нової науково-громадської експертизи наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, проведеної у грудні 2010 р. був розроблений відповідний проект постанови Кабінету Міністрів України, який після доопрацювання був поданий на розгляд Кабінету Міністрів України.

Однак Уряд так і не прийняв відповідних рішень щодо затвердження нового «споживчого кошика», чим порушив ст. 19 Конституції України, згідно з якою органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією й законами України [4, ст. 19].

Прожитковий мінімум є показником абсолютного виміру низьких доходів населення, що забезпечують споживання найважливіших благ і необхідних послуг на мінімальному допустимому рівні [5, с. 24]. Необхідно констатувати, що нинішній розмір прожиткового мінімуму не відповідає сучасним життєвим реаліям і призводить до заниження розмірів державних соціальних гарантій.

Із 01 вересня 2015 р. прожитковий мінімум для дітей віком до 6 років установлений у розмірі 1 167 гривень у розрахунку на місяць на одну особу, для дітей віком від 6 до 18 років – у розмірі 1 455 гривень у розрахунку на місяць на одну особу [6].

Набір продуктів харчування формується з використанням нормативів фізіологічної потреби з урахуванням хімічного складу та енергетичної цінності їжі, з урахуванням рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я. Тобто, набір продуктів харчування, особливо для дітей, повинен включати якісне, повноцінне й висококалорійне харчування, яке забезпечуватиме достатній розвиток дитини та нормальне функціонування її організму.

Одним із основних принципів формування набору продуктів харчування є, зокрема, забезпечення дитини повноцінним харчуванням

для розвитку організму; забезпечення дитини віком від 6 до 18 років додатковим харчуванням для активного соціального та фізичного розвитку.

Необхідно констатувати, що набори продуктів харчування для дітей віком до 6 років і дітей віком від 6 до 18 років не відрізняються між собою за складом, жодного додаткового продукту харчування для дітей віком від 6 до 18 років у них не передбачено, а різниця між нормою споживання продуктів, які закладені в прожитковий мінімум для зазначених категорій дітей, зовсім незначна. Не враховується необхідність зміни в складі набору продуктів харчування для дітей віком від 6 до 18 років у зв'язку з активним ростом дитини та розвитком її організму на цьому етапі життя. Зрозуміло, що дитина віком 13 років повинна забезпечуватися більш калорійною й різноманітною їжею, ніж дитина, наприклад, віком 1 року.

Видається, що наявність деяких видів продуктів харчування взагалі не доцільна в такому наборі для дітей. Так, наприклад, такий продукт, як сало (передбачено 1 кг на рік на одну дитину віком до 6 років і 1,5 кг на рік на одну дитину віком від 6 до 18 років), доцільно виключити з переліку необхідних продуктів харчування для дітей, оскільки воно не є необхідним для повноцінного їх розвитку й росту. Для порівняння, для працездатного та непрацездатного населення передбачено трохи більшу норму споживання сала – 2 кг на рік на одну людину.

Крім того, норму споживання цукру в кількості 18, 25 кг на рік на одну дитину віком до 6 років і 23,1 кг на одну дитину віком від 6 до 18 років на рік доцільно знизити, але збільшити кількість норми споживання фруктів та овочів, які є більш корисними для здоров'я дитини. Для порівняння, у наборі продуктів харчування для працездатного населення норма цукру становить 24 кг на рік на одну людину, а для непрацездатного населення норма цукру й кондитерських виробів – 22,5 кг на рік на одну людину, тобто норма споживання цих продуктів майже не відрізняється від затвердженої норми споживання аналогічних продуктів для дітей.

Разом із тим затверджені набори продуктів харчування для дітей віком до 6 років включають 36,5 кг м'яса й м'ясопродуктів на рік і для дітей віком від 6 до 18 років – 57,2 кг на рік, хоча реальна потреба дітей у цих продуктах є набагато більшою.

Набір непродовольчих товарів формується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері економічного розвитку, із використанням нормативів забезпечення засобами гігієни, медикаментозними засобами, засобами захисту організму людини від впливу навколишнього середовища, а також засобами для влаштування побуту.

Основними принципами формування набору непродовольчих товарів є такі: забезпечення збереження здоров'я й підтримання життєдіяльності організму людини; урахування особливостей потреб осіб, які належать до різних соціальних і демографічних груп

населення; урахування культурно-побутових потреб особистості.

Однак затверджений набір непродовольчих товарів для дітей різних демографічних груп узагалі не забезпечує багатьох потреб дитини різного віку. Ураховуючи те, що дитина особливо швидко росте у віці до 18 років, строк служби різних видів одягу та взуття для них не може бути визначений у кілька років. Отже, у затверджених нормах Кабінетом Міністрів не враховано зростаючу з віком потребу дітей у необхідному одязі й взутті.

А деякі необхідні для дітей товари взагалі відсутні в затвердженому мінімальному наборі непродовольчих товарів необхідних предметів, зокрема не передбачені памперси для дітей, іграшки, пелюшки, набори для новонароджених, засоби гігієни тощо. Піжама передбачена тільки дітей до 6 років. Дитячий крем (тюбик) передбачається лише з розрахунку 1 штука на 1 рік.

До набору послуг включаються житлово-комунальні, транспортні, побутові послуги, послуги зв'язку, закладів культури, освіти, охорони здоров'я тощо.

Набір послуг формується уповноваженими центральними органами виконавчої влади у сферах надання відповідних послуг.

Основними принципами формування набору послуг є, зокрема, задоволення мінімальної потреби громадян у житлі, організації побуту, користуванні транспортом, закладами культури, у підтриманні зв'язку з навколишнім середовищем; задоволення потреби громадян у користуванні закладами освіти, охорони здоров'я; визначення житлово-комунальних послуг, урахування особливостей потреб осіб, які належать до різних соціальних і демографічних груп населення.

Однак чинні набори послуг не враховують культурно-побутові потреби особистості, у них не закладено витрати на навчання дітей, медичні послуги, ліки від хронічних хвороб, придбання житла, послуги мобільного зв'язку, інтернету, кабельного та цифрового телебачення, комп'ютерна техніка, транспорт, послуги пралень, відпочинок дітей тощо.

Отже, головна відмінність прожиткового мінімуму для дітей від прожиткового мінімуму для інших соціальних груп населення в тому, що до прожиткового мінімуму для дітей закладено значно менша кількість наборів споживання продуктів харчування, предметів гардеробу й послуг, ніж для працездатних осіб і осіб, які втратили працездатність.

Для розрахунку вартісних величин набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг використовуються середні споживчі ціни (тарифи) у країні (регіоні). Оскільки розмір прожиткового мінімуму визначається на підставі затверджених ще в 2000 р. набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг, то закладена вартість продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг (зокрема вартість комунальних послуг, зв'язку) весь цей час не переглядалась.

Отже, чинні набори продуктів харчування, набори непродовольчих товарів і набори послуг для дітей не забезпечують не тільки

їхній достатній життєвий рівень, що включає достатнє харчування, одяг і житло, право на яке передбачено ст. 48 Конституції України, а й навіть їхні мінімальні потреби.

Окружний адміністративний суд м. Києва своєю постановою від 17 вересня 2015 р. визначив таке:

– визнав протиправними дії Кабінету Міністрів України щодо встановлення розміру прожиткового мінімуму в Україні на 2015 р. без проведення й урахування результатів перегляду вмісту наборів непродовольчих товарів, продуктів харчування та послуг для основних соціально-демографічних груп населення;

– визнав протиправною бездіяльність Кабінету Міністрів України в частині невжиття заходів для встановлення прожиткового мінімуму в Україні на 2015 р. у порядку та на підставі положень Закону України «Про прожитковий мінімум»;

– зобов'язав Кабінет Міністрів України вжити передбачені законодавством заходи та реалізувати наявну компетенцію:

1) провести науково-громадську експертизу набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для встановлення прожиткового мінімуму в Україні;

2) провести перегляд вмісту наборів непродовольчих товарів, продуктів харчування та послуг для основних соціально-демографічних груп населення;

– зобов'язав Кабінет Міністрів України встановити розмір прожиткового мінімуму в Україні на 2015 р. у порядку й на підставі положень Закону України «Про прожитковий мінімум» [7].

Висновки. Є очевидним, що розмір прожиткового мінімуму в нашій країні затверджується не на підставі результатів науково-громадської експертизи, а з урахуванням фінансових можливостей державного бюджету.

Для забезпечення конституційних прав людини на соціальний захист і достатній життєвий рівень, необхідно таке:

– забезпечити негайне виконання постанови Окружного адміністративного суду м. Києва від 17 вересня 2015 р., переглянути й оновити зміст наборів продуктів харчування, непродовольчих товарів і набору послуг з урахуванням сучасних потреб дітей різних вікових категорій;

– очевидно, що ціни в нашій країні швидко зростають, тому необхідно встановити реальний прожитковий мінімум, постійно його переглядати з урахуванням зростання цін на товари та послуги, інфляції й структурних змін наборів товарів і послуг. Обсяг споживчого кошика для дітей віком до 6 років і дітей віком від 6 до 18 років потрібно збільшити на 35–40%, адже передбачені норми значно занижені й не відповідають реальним потребам дитини протягом її росту та не забезпечують її нормальний розвиток;

– під час розрахунку розміру прожиткового мінімуму враховувати саме середні споживчі ціни на продовольчі товари, непродовольчі товари й послуги з урахуванням вікових потреб людини та регіональних тенденцій споживання;

– удосконалити методіку визначення прожиткового мінімуму з розширенням переліку мінімального набору продуктів харчування, набору непродовольчих товарів і набору послуг для дітей віком до 6 років і дітей віком від 6 до 18 років.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15 липня 1999 року № 966-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 38. – Ст. 348.
2. Про затвердження Методики визначення прожиткового мінімуму на одну особу та для осіб, які відносяться до основних соціальних і демографічних груп населення : Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства економіки України, Державного комітету статистики

України від 17 травня 2000 року № 109/95/157 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 24. – Ст. 1028.

3. Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення : Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2000 року № 656 // Офіційний вісник України. – 2000. – № 16. – Ст. 675.
4. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
5. Харазішвілі Ю. Прожитковий мінімум як критерій визначення рівня життя населення / Ю. Харазішвілі, О. Любич, Н. Дмитренко // Банківська справа. – 2008. – № 2. – С. 24–36.
6. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» : Закон України від 17 вересня 2015 року № 704-VIII // Офіційний вісник України. – 2015. – № 76. – Ст. 2494.
7. Постанова Окружного адміністративного суду міста Києва від 17 вересня 2015 року по справі № 826/6362/15 // Єдиний державний реєстр судових рішень України.

УДК 341.5

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НЕРОБОЧИХ ДНІВ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ВІДПОВІДНОСТІ АНТИДИСКРИМІНАЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВУ

Черноус С.М., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті розглядається питання відповідності норм статті 73 Кодексу законів про працю України положенням антидискримінаційного законодавства. Аналізуються положення законодавства про працю України, проекту Трудового кодексу України, міжнародних і зарубіжних актів у частині забезпечення прав працівників, які мають різні релігійні переконання, на неробочі дні для святкування релігійних свят. Також висловлено пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства про працю.

Ключові слова: *неробочі дні, святкові дні, релігійні переконання, свобода віросповідання, дискримінація у сфері праці.*

В статье рассматривается вопрос соответствия норм статьи 73 Кодекса законов о труде Украины положениям антидискриминационного законодательства. Анализируются положения законодательства о труде Украины, проект Трудового кодекса Украины, международных и зарубежных актов в части обеспечения прав работников, имеющих различные религиозные убеждения, на нерабочие дни для празднования религиозных праздников. Также высказаны предложения по совершенствованию национального законодательства о труде.

Ключевые слова: *нерабочие дни, праздничные дни, религиозные убеждения, свобода вероисповедания, дискриминация в сфере труда.*

Chernous S.M. HOLIDAYS LEGAL REGULATION IN UKRAINE: PROBLEMS OF CONFORMITY ANTI-DISCRIMINATION LEGISLATION

The article examines the compliance of article 73 of the Labor Code of Ukraine the provisions of anti-discrimination legislation. Analyzes the provisions of labor legislation of Ukraine the draft Labor Code of Ukraine, international and foreign regulations regarding the rights of employees who have different religious beliefs, on days off to celebrate religious holidays. Also voiced proposals on improving national labor legislation.

Key words: *excluded days, holidays, religious beliefs, religious freedom, discrimination in the workplace.*

Питання запобігання й боротьби з дискримінацією завжди були в центрі уваги світової громадськості. Актуальними вказані проблеми є також в Україні. Про зазначене свідчать прийняті 12 листопада 2015 року Верховною Радою України зміни до Кодексу законів про працю України [1] (далі – КЗпП України), спрямовані на гармонізацію законодавства у сфері запобігання й протидії дискримінації з правом Європейського Союзу. Нової редакції зазнала стаття 2-1 КЗпП України, яка проголошує: «Забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або

непряме обмеження прав працівників залежно від <...> релігійних та інших переконань <...> за <...> іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання» [2].

Визначаючи вказані положення КЗпП України прогресивними, водночас варто вказати на непослідовність українських нормотворців на шляху вдосконалення національного законодавства про працю в частині протидії дискримінації. Зокрема, КЗпП України містить статтю 73, що регламентує святкові та неробочі дні в Україні, частину яких складають дні релігійних свят. Так, до святкових